

ULOGA ŽUPNE ZAJEDNICE U KATEHETSKOM PASTORALU

Promišljanja o novim mogućnostima župne kateheze

MILAN ŠIMUNOVIĆ
Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Teologija u Rijeci – Područni studij
Tizianova 15
51000 Rijeka

Izvorni znanstveni rad
Primljeno 7. 4. 1999.
UDK 268 : 262.2

Sažetak

Temeljeći se na načelu da je kateheza djelo Crkve, odnosno da eklezijalnost treba da bitno obilježava svaku katehetsku aktivnost, autor obraduje nužnost zaokreta u cjelokupnom životu i djelovanju župne zajednice, koja je odgovorna za projekt odgoja i sazrijevanja u vjeri. Na toj crti se pokazuje nužnost temeljite rasprave o novom »projektu odgoja u vjeri«, podrške vjeroučiteljima, te stavljanja naglaska na katehezu odraslih kao prioritetni zadatak Crkve. Da bi župna zajednica mogla kompetentno odgovoriti zadatku odgoja u vjeri, mora se ubuduće više brinuti za školovanje animatora života zajednice, posebno župnih kateheta. Na kraju se donose smjernice za župnu katehezu djece i mladih, s posebnim naglaskom na tzv. interesnim grupama, čiji je zadatak ne samo rast u vjeri već i djelovanje iz vjere.

Ključne riječi: Eklezijalnost, promjena mentaliteta, odraslost u vjeri, župna odgovornost, katehetska formacija, župni kateheta, animator, interesne grupe, izgradnja zajednice, novi projekt odgoja vjere

1. EKLEZIJALNO UTEMELJENJE KATEHEZE

U središtu cjelokupne »ekonomije spasenja« je eklezijalni zakon, koji bismo mogli nazvati »zakonom spasenja u zajednici«. Drugi vatikanski koncil naglašava da je Bog ipak htio »posvetiti i spasiti ljude ne pojedinačno bez ikakve veze između njih, nego je htio od njih učiniti narod, koji bi ga poznao i vjerno mu služio«. ¹ U ovoj je perspektivi i »zakon riječi u zajednici«, koji naglašava komunitarni i eklezijalni karakter očitovanja i prihvaćanja Božje riječi u svim njezinim oblicima. To se posebno događa u kršćanskoj katehezi. Zato je ona nezamisliva ako, kao stvarni i čak juridički kontekst, nema zajednicu vjernika, odnosno Crkvu. Štoviše, ne bi bila djelo Crkve, po kojem se vjernici dublje uvode u njezin život.

Stoga eklezijalnost bitno obilježuje svaku katehetsku aktivnost. Bez obzira na nerazumijevanja ili čak negativna iskustva treba uporno naglašavati da kateheza nužno mora imati *dimenziju eklezijalnosti*. Drugim riječima, ona je djelo Crkve, izražaj njezina života, odnosno očitovanje njezina misterija. To znači da konkretno stanje Crkve i njezina svijest o sebi samoj bitno uvjetuju narav i modalitete katehetskog djela. Tako je katehetika »uvjetovana« od ekleziologije, a kateheza povijesnom situacijom crkvene stvarnosti, odnosno tzv. ekleziološkim horizontom. To, dakle, znači da se teškoće oko obnove Crkve, koja je na Drugom vatikanskom koncilu obnovila svijest o sebi, ali s druge strane izgleda da oklijeva to primijeniti u praksi, bitno

¹ *Lumen gentium*, 9.

odražavaju na samu katehezu. U tome su čak mnogi korijeni poteškoća koje danas ima katehizacija, posebice župna kateheza.

Kateheza je djelo Crkve, aktivnost koja se rađa u Crkvi i koja se na nju odražava. Ivan Pavao II. jasno ističe: »Kateheza je bila i ostat će djelo za koje cijela Crkva treba da se osjeća odgovornom.«² Crkvena je zajednica, dakle, najprije partikularna, a onda župna, prvi djelatnik i naslovnik kateheze. Ona katehizira prvenstveno po tome što jest, odnosno što govori i što čini. To znači da kateheza nije nešto izdvojeno niti je samo posao klera ili dijela laika, po tituli »kanonske misije«. Postoji, naime, niz drugih čimbenika i osoba u zajednici, kao što su roditelji, učitelji, odgojitelji, razni suradnici, točnije cijela zajednica, koja ima od Krista »mandat« da uči i Kristu privodi ljude. Mislim, stoga, da će prava budućnost kateheze ovisiti u velikom dijelu o *efektivnoj volji crkvenih zajednica*, u kojima će svatko imati ulogu koja mu pripada, pod vodstvom predvoditelja ili animatora, u našem slučaju župnika i njegovih suradnika, da odgoj vjere smatra svojim najvažnijim zadatkom. Zato kršćanska zajednica mora dopustiti »da bude katehizirana«, to jest trajno na putu do zrelosti vjere. Posredstvom kateheze kršćanska zajednica produbljuje poznavanje Boga i njegova plana spasenja, te postaje *pravi protagonist* odgoja u vjeri. Ona je *subjekt i objekt* pastoralnog djelovanja.

Pod župnom se katehezom misli za pravo na katehizaciju župe, odnosno *permanentni odgoj u vjeri*. To je ona kateheza koju župa prima (kao objekt) ili ona koju župa vrši (kao subjekt), i to preko niza kanala, osobito kroz nedjeljnu liturgiju, skupove, slavlja sakramenata, blagoslove, pučke sposobnosti, a na izrazitiji način pomoću znakova koinonije i dijakonije. Drugim riječima, župa je *teološko mjesto* gdje se kateheza događa, sazrijeva i donosi rod.

Ovo govori u prilog zajedničkom potvratu i suradnji katehete i svih čimbenika u župnoj zajednici, osobito s njezinim predvoditeljima. Uvjet za to jest promjena mentaliteta, a to znači usvajanje suradničkog odnosa na crti tzv. kooperativnog dušo-

brizništva. Kateheta je, bilo u školi ili župi, na neki način »glasnogovornica« Crkve. Zato nije svejedno u ime koje Crkve (utjelovljene u određenoj župi) govori i u koju i kakvu župu upućuje katehizante. Župe se, stoga, moraju obnavljati, kako reče Ivan Pavao II., u svim svojim strukturama kako bi postale privlačan ambijent kamo će djeca i mladi rado dolaziti, gdje će slaviti i živjeti ono što se u školi uči.

U tom kontekstu, kada se obitelj sve manje snalazi ili čak abdicira od svoje odgojiteljske službe na području vjere, i kada je škola često samo na crti stjecanja znanja, *šansa je župne zajednice u promoviranju tzv. integralne kateheze*, gdje će se doživljavati suodnos svih čimbenika: obitelji, škole i kršćanske zajednice. Povijesna je činjenica da su župne zajednice od nenadomjestive važnosti i po tome što su one mjesto cjelovitog odgoja čovjeka, u čemu naša Crkva ima bogato pedesetgodišnje iskustvo.

Mi smo se od početka uvođenja vjeronauka u školski sustav (devedesetih godina) trudili da istaknemo specifičnost ali i komplementarnost dvaju vidova odgoja u vjeri koji se događa u školi i kršćanskoj zajednici. Vidovito se je od početka inzistiralo na župnoj zajednici kao mjestu gdje se vjera najdjelotvornije uči, slavi i živi, odnosno gdje se stječe osobno iskustvo vjere.

2. U PITANJU - PROJEKT ŽUPNE ZAJEDNICE

Na početku moramo istaknuti da u našoj Crkvi postoje brojna pozitivna iskustva ostvarenja župne kateheze, ovisno o razvijenosti pastorala u određenim »živim« župnim zajednicama. Međutim, treba reći da i nakon sedmogodišnjeg iskustva još uvijek nije dovoljno jasno, čak i nekim crkvenim stručnjacima, kako se ima događati nadopunjavanje *odnosno komplementarnost školskog i župnog vjeronauka*. Štoviše, u velikom broju župnih zajednica *župna je kateheza praktički nestala*, sa svim posljedicama koje iz toga proizlaze za život Crkve u cjelini. A već je Ivan Pavao II. u »*Catechesi*

2 *Catechesi tredendae*, 16.

tradendae« (1979.) naglasio: »Ako je točno da se svuda može katehizirati, ipak želim istaknuti da župna zajednica mora ostati pokretač kateheze, njezino posebno mjesto. Župa ostaje od velike važnosti za kršćanski narod.«³ Očito je Papa već tada uočavao sve prisutnija pitanja i rasprave o tzv. preživljenosti župe ili barem većeg dijela njezinih struktura, osobito njezinoga institucijskog obilježja.

Ako obitelj ostaje od prvotne važnosti, istina je također da župna zajednica, kao posrednička struktura između obitelji i društva, može biti pravo mjesto i čimbenik jamstva za uspjeh u aktualnim procesima religiozne socijalizacije. Ona je, kao Božja obitelj, *mjesto učenja i rasta u vjeri*, jer omogućuje sudjelovanje dvaju čimbenika u kršćanskom procesu: obraćenja i nasljedovanja. Možda je u određenim razdobljima župa previše inzistirala na sadržajima kateheze a malo na »kanalima« i modalitetima uvođenja u posebni stil života, gdje je kateheza u službi prenošenja iskustva vjere, odgoja za stavove (tzv. mentalitet vjere). Župe moraju postati mjesta gdje će se ne samo učiti već i osjetiti da je Bog smisao i obećanje, da nada nadmašuje našu ograničenost i gdje će mladi iskusiti bezuvjetnu ljubav. Stoga, temeljni cilj pastora la jest promocija autentičnih kršćanskih zajednica kao onih koje će imati privlačnu snagu, nuditi projekt autentičnog življenja po Kristovu programu. To je odlučujući element za religioznu socijalizaciju. Ako toga nema, propadaju i najbolji programi rada s djecom i mladima. Stoga se ne možemo zadovoljiti time da uvodimo u Crkvu takva kakva jest, već valja težiti njezinoj preobrazbi, odnosno omogućiti da vjeronauk u školi i župna kateheza djeluju na crti preobrazbe župe, a ne da se ona tome na neki način opire ili jednostavno »ide svojim uhodanim putem« ili se »bavi sama sobom«. Jer kao što je prava i primjerena odgojna politika u jednom društvu bitni pokretač njegove obnove i preobrazbe, tako je i pravo odvijanje katehizacije, ukoliko je odgoj i promicanje zrelosti vjere u kršćanskoj zajednici, temeljni element u obnovi Crkve.

Župa ima šansu da razvija temeljne vrijednosti jer u njoj čovjek može biti bezuvjetno prihvaćen, bez diskriminacije, jer ljubav Božja sve prihvaća. Komunikacijska dimenzija omogućuje da mladi čovjek izlazi iz sebe, iz svoga »ja« i da se otvara drugima, u iskrenom sebedarju. Župa postaje prostor za uspostavljanje prisnog susreta s Kristom. Upravo ta *dimenzija kristocentričnosti* u zajednici srce je odgoja u vjeri. U školi mladi čovjek upoznaje Krista, divi mu se i spreman je slijediti njegov program. Ali, to nije dovoljno, štoviše kršćanstvo može ostati na razini teorije. Ono je susret s Bogom u Kristu, koji se na najneposredniji način događa u kršćanskoj zajednici i otajstvima koja ona slavi, u liturgiji, u sakramentima koji vjernika na neki način ucjepljuju u život s Kristom, a zatim u zajedništvu i služenju. Katehizirati, dakle, »znači otkrivati u osobi Isusa Krista cijeli vječni Božji naum koji se u Kristu ispunjava.«⁴ Čovjeka, koji ga upita gdje stane, Isus pozva da pođe s njim i podijeli njegov život. Hoćemo li suvremeniku koji nas zapita o tome kako može živjeti po Isusovu duhu, dati knjigu (katekizam) ili pokazati na svjedoke vjere, odnosno na zajednicu koja živi tim Isusovim duhom?⁵

Prije svakog plana i programa župne kateheze smatramo nužnim naglasiti *nužnost zaokreta u našim župnim zajednicama*. Može se ozbiljno staviti u pitanje nastojanje oko dobrih programa, pa i priručnika odnosno udžbenika, a da se u isto vrijeme ne vodi računa o tome gdje se kateheza događa, odnosno što je to što ju zapravo koči ili ruši. Jer, činjenica je da smo imali i imamo dobre programe, ali oni nisu zastavili priličan »odljev« djece i mladih iz naših crkvi. U »igri« su daleko dublja pitanja, zapravo pitanje projekta Crkve odnosno župnih zajednica. To je ono što Papa govori o obnovi ili promjeni struktura. Neke od njih, ako i nisu na »granici grešnosti«, nisu više ni u službi milosti. Stoga tre-

3 CT, 67.

4 CT, 5.

5 P. M. ZULEHNER, *Pomozite ljudima živjeti*, Đakovo 1986., str. 28.

ba inzistirati na preobrazbi mentaliteta u našim zajednicama, počev od njezinih predvoditelja, župnika i drugih suradnika. Jer upravo tu nastaju najveći nesporazumi, kojih su vjeroučitelji prvi svjedoci. Često se i najbolji napori i ideje za uključivanje djece i mladih u župnu zajednicu »objavaju o zid« nerazumijevanja, okoštalih struktura odnosno običaja i postupaka, počev od »zatvorenih župnih domova«, »mrtve liturgije«, besadržajnih običaja i narušenih odnosa, odnosno podijeljenosti unutar naših župnih zajednica, makar i na duhovnoj razini (čak i među određenim duhovnim pokretima), a pogotovo bez mogućnosti za »djelovanje iz vjere«, u brojnim aktivnostima koje nudi suvremena pastva, bilo u Crkvi bilo u društvu. Naprotiv, naš je cilj stvaranje jakih kršćana, vjerodostojnih i dosljednih. U našim se zajednicama mora vidjeti i osjetiti »kršćanska novost«, »novi život« koji izaziva udivljenost. A što tek reći o pomanjkanju svijesti za preobrazbu društva u cjelini, i to snagom evanđelja, te o pomanjkanju volje za političko djelovanje u najširem smislu riječi kako bi se pokazala plodnost vjere u svim zemaljskim stvarnostima?

Nema sumnje da treba raditi dobre programe. Međutim, podsjetili bismo na primjedbu talijanskih biskupa još sedamdesetih godina u temeljnom katehetskom dokumentu (*Documento di base*) da moderno iskustvo potvrđuje kako su na prvom mjestu katehete, a onda katekizmi, štoviše najprije su crkvene zajednice. Naime, »kao što nije zamisliva kršćanska zajednica bez dobre kateheze, tako je nezamisliva dobra kateheza bez sudjelovanja cijele zajednice«. ⁶ Isto tako mnogi primjećuju da se za rašireno nezadovoljstvo vjeronaukom nisu pokazale učinkovitom terapijom ni promjena metoda niti veća pozornost posvećena pažnja prema sadržaju ili naslovnicima. Naprotiv, »zajednički nedostatak u svim ovim pokušajima nalazi se u traženju rješenja problema unutar funkcioniranja katehetskog čina, dok ga stvarno treba tražiti u eklezijalnom i obiteljskom kontekstu koji ne funkcioniraju kao prikladna podrška«. ⁷ Sve je otežanija kateheza u situaciji u kojoj

župna zajednica oklijeva živjeti, slaviti i izraziti vjeru u ljubav, tj. kada je »odgojno odsutna«. Budući da su ljudi, osobito djeca i mladi, izloženi raznim kolektivnim utjecajima, potrebni su kolektivni kršćanski utjecaji koji bi na neki način »neutralizirali« sve ono što omogućuje rast i život po vjeri. Prema tome, tradicionalna organizacija religiozne poruke i katehetske pouke u takvoj situaciji ne zadovoljava. Ni pod kakvim uvjetima ne smijemo ostati pri koncepciji kojom vjernici uvođenje u vjeru prepuštaju stručnjacima, dok se oni sami zadovoljavaju ulogom religioznih potrošača, bez odgovornosti za budućnost kršćanstva. ⁸

3. NEKI PRAVCI PREMIŠLJANJA CJELOKUPNOG ŽIVOTA I DJELOVANJA ŽUPE

Smatramo potrebnim ukazati na neke zahvate koji su nužni da bismo tek onda mogli govoriti o uspješnosti župne kateheze, osobito za djecu i mlade. Suočavamo se, naime, sa činjenicom da neki predvoditelji župnu katehezu naprosto ne žele ili ne čine ništa da bi se ona ostvarila. Boje se rizika, angažmana, promjene, premda vide da »status quo« nikamo ne vodi, što više mnoge se župne zajednice smanjuju i brojem i kvalitetom.

Nema sumnje da se uočava potreba zajedničkog premišljanja i promišljanja struktura »religiozne socijalizacije«, odnosno inicijacije u vjeru i život kršćanske zajednice te ustrajnosti na tom putu. Nova kateheza ne može se pomiriti s tzv. sistemom »delegacije« ili strogo podijeljenih uloga, gdje se radi bez osnovne koordinacije, odgovornost se uglavnom prebacuje na drugoga, u ovom slučaju na župnika ili vjeroučitelja. Situacija je sve nepodnošljivija,

6 CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Documento di base. Il rinnovamento della catechesi*, Roma 1970., br. 200.

7 G. BARBAN – R. PAGANELLI, *Cammino per la formazione dei catechisti*, Bologna 1993., str. 60.

8 Usp. L. A. ELCHINGER, *Lebendige Katechese*, Beihefte zu »Lebendige Seelsorge« 1(1979) 1,3-9.

pogotovo što se opaža sve manje djece i mladih na nedjeljnoj liturgiji, barem u nekim sredinama.

3.1. Pokretanje rasprave o novom projektu odgoja u vjeri

Nakon dugogodišnjeg iskustva te rasprava koje se u posljednje vrijeme, i u tisku, vode o vjeronauku, a u kojima se lako može zamijetiti prilično neznanje, dolazimo do zaključka da je neophodno započeti organiziranje susreta na župnoj, dekanatskoj i biskupijskoj razini *o tome što se zapravo želi vjeronaukom*, u čemu se sastoji »projekt odgoja u vjeri«. Nema sumnje da postoje veliki nesporazumi, a bit će ih sve više, što osobito osjećaju župnici i vjeroučitelji. To se posebno odnosi na roditelje koji žele da djeca sve što prije »obave«, uključujući najprije sakramente, dok je odgovjiteljima cilj uvođenje u vjeru i život kršćanske zajednice. To ne može ostati isključivo posao župnika, niti pak još i uži suradnika. To je pitanje Crkve, odnosno cijele župne zajednice, ili barem njezinih svjesnijih članova. Možda smo i sami krivi tome da se je župa pasivizirala i u tom pitanju, jer se misli da to rješavaju župnik i vjeroučitelj. Mnogo toga se promijenilo, ponajprije vjernički okoliš, a sve je više vjernika koji nisu u osnovnom uvedeni u vjeru.

Stoga smatramo nužnim da se izradi program za susrete na kojima bi se okupili svi relevantni čimbenici odnosno oni koji su prvi pozvani: predstavnici roditelja, nastavnika, župnog pastoralnog vijeća, zajedno sa župnikom i njegovim suradnicima, osobito vjeroučiteljima. Negdje će takav skup biti i velik, ovisno o veličini župe. Problemi se ne smiju zataškavati, već ih treba prenijeti na cijelu zajednicu, a osobito na one koji su duhovna snaga, jezgra, suodgovjitelji u vjeri. Cilj je razjasniti što se želi s vjeronaukom u školi, koji je njegov identitet, a što sa župnom katehezom i zašto je ona nužna. Tako bi počelo stanovito »gibanje« u župi i biskupiji, a sve na crti pojačanja odgovornosti svih odgojnih čimbenika. Takve grupe mogle bi pridonijeti analizi

situacije u kojoj se događa kateheza, osobito utjecaja okoline, mentaliteta i dr. Tu se pokazuje potrebnim tiskanje letka koji bi se dijelio na početku školske i vjeronaučne (pastoralne) godine, osobito onim roditeljima koji upisuju djecu u školu i žele vjeronauk, da nam se ne bi događalo da informaciju traže drugdje, gdje je ne mogu dobiti.

Zacijelo će doći do izražaja i činjenica da nema koristi od vjeronauka u školi i župi ako tu župnik nije zauzet kao prvi koordinator, ako njemu nije jasno što se npr. župnom katehezom želi, odnosno da ona praktički smjera obnovi župe. Nezamisliva je »razvijena župa« bez *župnog pastoralnog vijeća*, a ona, ako i postoji, često se ne zaima za ovu problematiku već se uglavnom iscrpljuje u izgradnji crkvenih objekata ili uljepšavanju svečanosti. Što se tiče vjeronauka, uglavnom kritizira vjeroučitelje da nisu uspjeli djecu i mlade dovesti u crkvu. Vjeroučitelj se osjeća prepuštenim samome sebi kad vidi da iza njega nitko ne stoji. S druge strane, kada počnu takvi ozbiljni razgovori o vjeronauku, neće se događati da se i vjeroučitelj u školi izdvaja iz župne zajednice, štoviše da smatra kako se nije potrebno u nju uključivati, što i nesvjesno vodi odvajanju vjeronauka od njegova izvora. To vrijedi za sve – redovnice, laike i druge. U glavnini slučajeva župna zajednica ne zna što se događa s vjeronaukom, koji su problemi, jer vjeroučitelj nikome, čak ni župniku, »ne polaže račun« o tome što i kako radi.

3.2. Kateheza odraslih u prvom planu

Iz takvog premišljanja očito će doći na vidjelo da je potreban pravi zaokret u poimanju kateheze, odnosno njezina naslovnika. Zar naslovnik kateheze nije, kako je naglašeno, cijela župna zajednica, a u njoj u prvom redu odrasli, posebice roditelji? Naglasak na odraslima bio je posebno izražen nakon Drugog vatikanskog koncila, ali posljednjih godina ipak opada. Zato novi »*Opći direktorij za katehezu*« naglašava da »kateheza odraslih ima prioritarnu

važnost«. ⁹ To je primarni zadatak Crkve, tim više što je na djelu sve naglašeniji vjerski infantilizam odraslih. U mnogim župama manjkaju »odgojna mjesta«, škole formacije, gdje će se moći progovoriti o svim pitanjima koja odrasli u sebi nose i gdje će se moći tražiti razjašnjenja o temeljnim pitanjima vjere, morala i crkvenih struktura. Vodimo računa o tome što se i kako danas govori i piše o Crkvi, o predrasudama koje se sve više šire! Mnogi osjećaju zbuđenost pred brojnim teološkim raspravama, prepirkama i obnovama. Bez stanovitog napredovanja i produblivanja njihova vjera ne može zadržati razinu njihova obrazovanja i ljudske zrelosti. S druge strane treba imati u vidu sve dramatičnije širenje zamorenosti, zatvorenosti u sebe, beznađa tj. nevjere u budućnost. Taj pesimizam odrasli prenose na djecu i mlade, rušeći sav idealizam koji ovi stječu kroz vjeronauk.

Nema sumnje da postoje brojni oblici i mogućnosti rada s odraslima u povodu slavlja sakramenata ili pokretanjem posebnih susreta, poput »biblijskih večeri«, duhovno-molitvenih sastanaka i dr., bilo za početnike u vjeri (kao prva evangelizacija), bilo za redovite kršćane među kojima ima mnogo onih kojima vjera nije postala životni stav, već je uglavnom ostala na razini običaja, obavljenih obreda i sl. S druge strane, nužno je organizirati susrete za upućenije u vjeri, sa specijalnim pitanjima. U svakom slučaju naglasak na katehezi odraslih je »organizacijski pristup« koji utemeljuje sve druge katehetske procese. Kateheza odraslih je stožer oko kojeg se okreće i na kojem se nadahnjuje kateheza prve i treće dobi. ¹⁰ Bez »obraćenja« cijele župne zajednice nema govora o pravoj uspješnosti kateheze djece.

3.3. Formacija kateheta i drugih pastoralnih animatora

Opći direktorij za katehezu upućuje na uporišnu točku za župnu katehezu, a to je prisutnost »kršćanske jezgre«, odnosno zajednice zrelijih kršćana, kojima treba posvetiti posebnu pažnju, u vidu formiranja malih crkvenih zajednica. U »Christi-

fideles laici« Ivan Pavao II. naglašava da unutar župa, naročito ako su prostrane, u odgajanju kršćana od znatne pomoći mogu biti male crkvene zajednice, jer će tako svijest i iskustvo zajedništva te poslanje Crkve dopirati dublje i dalje. Blagodat ovih »jezgri« vidimo u tome da animiraju druge kršćane u pojedinim gradskim četvrtima. To pretpostavlja i mogućnost da se neki »jači u vjeri« i sposobniji, kao animatori, osposobe za predvođenje raznih susreta u župi, odnosno katehetskih grupa. Ukoliko u Crkvi sazrije svijest da su svi odgovorni za riječ Božju, odnosno za proročko poslanje, nicat će pozivi odnosno zvanja koja će se zalagati i u katehizaciji.

U župnoj bi zajednici trebala više doći do izražaja »odgojna odgovornost« koja ide za formiranjem kršćana za ministerijalnost, tj. služenje i poslanje. To znači da je zadatak Mjesne crkve, osobito župne zajednice, da radi na formaciji laičkih crkvenih zvanja ili župnih kateheta laika, slijedeći osnovno usmjerenje Drugog vatikanskog koncila u uvažavanju i sazrijevanju laikata u različitim oblicima sudjelovanja i suodgovornosti. Trebaju nam »umjetnici pastoralna«, a umjetnost se ne improvizira, već se uči u školi iskusnih učitelja. Tome vodi i potreba pokretanja »škola za katehete ili župne suradnike«. ¹¹ Osim laika školovanih na teologiji ili institutu, koji bi se upošljavali i u župnoj katehezi i njezinom animiranju, moramo uzeti u obzir i zrelije kršćane u župi koji povremeno sudjeluju na seminarima, prate osnovnu teološko-pastoralnu literaturu, te bi mogli biti suradnici ili čak voditelji u pojedinim pothvatima. Važno je naći osobe koje imaju ljudske i kršćanske kvalitete za katehetsko poslanje te unutar zajednice promicati inicijative osposobljavanja za služenje u ime zajednice. Riječ je o katehetama ili animatorima za djecu, mlade i odrasle, za inicijaciju odnosno pripremu za sakramente, za pripremu na brak, za rad s obiteljima, za pripremu liturgije, katekumenat i drugo. Za

9 *Direttorio generale per la catechesi* (1997.), br. 275.

10 *Nav. dj.*, br. 275.

11 *Nav. dj.*, br. 248.

takve je potrebno organizirati posebne tečajeve. Mislimo da se to može učiniti na razini pojedinih dekanata, ili barem na biskupijskoj razini. Očito je da će odgovorniji trebati završiti solidniji studij na određenim institutima. To je temeljno za budućnost naših župnih zajednica. Danas je sve teže zamisliti da npr. priprema za sakramente »padne« isključivo na župnike, i to ne samo zbog toga što su često u nemogućnosti (i vremenskoj) da to solidno izvode, već zato što se pokazuje uputnijim i zanimljivijim da se uključe i drugi kršćani, dakako ne samo s predavanjima već prvenstveno s iskustvom vjere. Upravo od pomankanja takvih iskustava boluje naša kateheza. Eto za mlade koji su krizmani »zaposlenja«, odnosno mogućnosti da se uključe u pripremu za prvu pričest i krizmu ili da rade s drugim skupinama djece. Slično važi i za odrasle, koji bi se mogli uključiti u pripremu roditelja prije krštenja djece, katekumena, mladenaca prije braka, mladih bračnih parova i dr.

Na taj način stvarao bi se i mentalitet da je stvar »kateheze odnosno odgoja u vjeri pitanje cijele župne zajednice« ili barem nekih njezinih svjesnijih članova. Stoga smatram nužnim da se razmišlja, uz župnika, i o koordinatoru župne kateheze, koji može biti školovaniji laik, s posebnim mandatom što mu ga dodjeljuje biskup. Sve to iziskuje, prema mišljenju brojnih stručnjaka, mijenjanje naših zajednica prema zajednici punoj snažne duhovne inventivnosti, u kojoj bi se sve veći broj angažiranih osjetio odgovornim za odgoj u vjeri kako odraslih tako i mladih.

3.4. Obiteljska kateheza - okupljanja obitelji u kućama

Budući da postoje nemala razočaranja kad je riječ o organiziranju tzv. »roditeljskih sastanaka«, odnosno sustavnih susreta za roditelje, nužno je drugačije razmišljati o njihovu sadržaju i načinu održavanja, jer nije isključeno da su mnogi pokušaji propali i zbog nepripremljenosti tih susreta, pogotovo kada su se pretvorili isključivo u »razgovor o djeci« odnosno nji-

hovu pohađanju vjeronauka, uvjetima za sakramente i dr. ili u »prekoravanje« roditelja. Imajući na pameti da su djeca i mladi podređeni obiteljskoj duhovnoj klimi, moramo biti svjesni da kateheza djece nije moguća ako se u isto vrijeme ne pokuša oživjeti ili pobuditi vjera roditelja. Potrebno je tako oblikovati pripremu djece na sakramente da bude po sebi razumljivo kako traže pomoć svojih roditelja, štoviše da to bude i uvjet pripuštanja na sakramente. Smatramo potrebnim da naša Crkva razmisli o novim načinima »zahvaćanja ljudi«, odnosno o novim oblicima kateheze koja nije u prvom redu kategorijalna, samo za neke grupe ili dobne skupine, već ima »obiteljsko obilježje«. Činjenica je da se čak i praktični vjernici sve manje odazivaju na neke susrete, makar i s najboljim programima, unutar crkvenih prostora. Ako se mnoge obitelji ne približavaju župi, trebala bi ih župa doći tamo gdje žive. Tako se župsko središte ne zatvara u sebe već je misijski otvoreno. I neka europska iskustva pokazuju da je potrebno »ići k ljudima«, odnosno organizirati sastajanja u pojedinim obiteljima, po četvrtima. Još konkretnije, povremeno (čak tjedno) sastajalo bi se nekoliko obitelji, ali svih članova – djece, roditelja i drugih. Tu postoji veća mogućnost za komunikaciju, u većoj slobodi i otvorenosti. Tu dolazi do izražaja potreba za školovanijim laicima, osobito župnim katehetama i suradnicima, kao animatorima.

U svakom slučaju treba stimulirati »Crkve u malom«, koje će biti duhovni kvasac u sve raskršćenijim gradskim četvrtima. To će biti prilika za razmišljanje o pravim životnim pitanjima u svjetlu Božje riječi, za molitvu i zajedništvo (agape). Tako će se promicati grupe s »obiteljskom duhovnošću« koje će intenzivnije živjeti teološku vrijednost obitelji kao »Domaće crkve«.

Iz svega proizlazi da je župna zajednica nosilac kateheze, odnosno prva odgovorna za »projekt odgoja u vjeri«, počev od odraslih do najmanjih, odnosno predškolske dobi. Nije li to jedna od prvenstvenih zadaća župnog pastoralnog vijeća?

4. PROJEKT ŽUPNE KATEHEZE ZA DJECU I MLADE – POSTOJEĆI I NOVI OBLICI

Kada se radi o djeci i mladima, mislimo da je nužno temeljito premisliti dosadašnji koncept župne kateheze, koji se dobrim dijelom nije odmakao od imitacije školskog sata vjeronauka. A ona to nije, niti može biti. Premda će u sebi imati i »dimenziju učenja«, ona je ipak u biti »uvođenje u život zajednice«, u njezina slavlja i djelovanje iz vjere. Isto tako kateheza se ne iscrpljuje samo u pripravi na sakramente. Sve dok se ona ne pretvori u »katehetski put za kršćanski život« (vježbanje kršćanskog života), nećemo imati istiniti narod Božji na putu, koji istinski živi evanđelje, u zajedništvu vjere i života, evangelizacije, liturgije, djelotvornijeg služenja.¹²

S druge strane, izgleda da nam predstoji jedan ne tako lak zadatak, odnosno zajednice će se morati više potruditi da »dobiju« djecu i mlade onih obitelji koje ili ne shvaćaju važnost uključivanja u župu ili to na neki način onemogućuju. Za njih je vjera »privatni čin«, bez potrebe za nekim zajedničkim udruživanjima ili zalaganjima. Župna zajednica »nadmješta« ono što manjka obiteljskoj zajednici gdje djeca i mladi nemaju religiozne podrške.

Osim službenih katehetskih susreta djeci i mladima treba omogućiti da se uključuju u tzv. »interesne grupe«, gdje se nešto »zajednički čini«, »djeluje iz vjere«. To neće više biti samo školski »razredi«, već okupljanje djece raznih dobnih skupina gdje će se i bolje razvijati osjećaj zajedništva.

Pritom treba imati u vidu već postojeće, ali i nove oblike:

- Evangelizacijska grupa (koja se posvećuje katehezi od djece do odraslih)
- Liturgijsko-inicijativna grupa (za pripremu i oblikovanje liturgijskih slavlja)
- Pjevačka grupa
- Dramsko-recitatorska grupa (programi za različite prigode)
- Karitativna grupa
- Društvena grupa (odgoj za političko djelovanje – preobrazbu društva)

- Informativna grupa (zidne novine, župni list i dr.)
- Sportsko-rekreativna grupa
- Razne udruge mladih na razini župe, biskupije i šire (škole za animatore)

U izradi programa nužno je voditi računa upravo o ovim i drugim mogućnostima za okupljanje i djelovanje, kako u okviru pojedine župe tako i na razini biskupije.

Važno je napomenuti da u pripremi za krizmu svakako mora doći do izražaja odgoj za »prihvatanje apostolskih odgovornosti« (KKC), odnosno osposobljavanje za vršenje crkvenih službi.

Što se tiče redovitih ili redovitijih katehetskih susreta, *liturgijska godina ostaje »idealna okvir« i sadržaj kateheze*, jer pruža veliko bogatstvo u tekstovima (nedjeljna čitanka) i slavljinama.¹³ Upravo ta čitanka daje katehezi mogućnost da razvije »itinerarij i pedagogiju vjere«, što se slijeva u slavljenje Dana Gospodnjega s onim sugestivnim govorom znakova koji govore cijelom čovjeku, dakle i osjećajima. Koliko bi naše mise bile »obogaćenije« kada bi se pojedine grupe djece ili mladih angažirale u pripremi, kroz meditaciju nedjeljnih biblijskih tekstova, stvaranja molitvi i dr.?!¹⁴

Liturgijska godina pruža mogućnost razvijanja katehetskog programa šireg spektra, »pravi katekumenat za sav narod«. Na toj je crti sastavljen i prvi okvirni program župne kateheze (još 1991.),¹⁵ koji – čini se – nije pravo upoznat niti je zaži-

12 Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, KS, Zagreb 1997., str. 14-18.

13 Usp. B. ŠKUNCA, *Nužnost župne kateheze u novim okolnostima*, u: »Kateheza« 15(1993)15, 43-51. To je prvi sistematski pokušaj definiranja župne kateheze u odnosu prema liturgiji, koja je najpogodnije duhovno tlo za razvijanje cjelovitosti osobe i za odgoj u vjeri, te stoga temeljno polazište i sadržaj uvođenja u vjeru.

14 Usp. B. ŠKUNCA, *Bogoslužje u župnoj zajednici*, Zadar 1997.

15 *Okvirni program župne kateheze* izradila je radna grupa pod vodstvom M. Šimunovića i B. Škunce kao radni materijal za Katehetsku ljetnu školu (Zagreb, 24.-28.5.1991.), a odobren je iste godine »ad experimentum« na zasjedanju Biskupske konferencije u Zadru. Na stručnom skupu o Planu i programu župne kateheze,

vio jer smo sve sile usmjerili prema školskom vjeronauku. Naglasak u tom programu je na:

- liturgijskoj godini i tekstovima dotičnih nedjelja
- na Apostolskom vjerovanju, kao »simbolu vjere« koji treba vrednovati i koji se odražava u slavlju liturgije kroz godinu
- na sadržaju sakramenata (kao događajima života susreta s Kristom u Crkvi)
- na pučkim pobožnostima i duhovnim gibanjima, te običajima – slavljinama na koja su ljudi osjetljivi (što treba potvrditi, stimulirati, a što ispraviti odnosno evangelizirati?)

U modelu koji se predlaže za »odvijanje susreta« posebna se važnost pridaje dodiru sa sakralnim prostorom, odnosno »okolišem« koji nenametljivo razvija osjećaj poštovanja prema kršćanskim znakovima i simbolima, te u katehizantu pobuđuje svijest o »drugosti« onoga što uči. Taj je okoliš dio sadržaja kateheze. Nadalje, u tim susretima važan je molitveno-slavljenički aspekt, zatim poučni dio, te katehetska zadaća (odnosno svjedočenje-činjenje). U okvirnom programu predlaže se »opći« plan s temama za pojedine krugove (vremena), zatim sadržaj pripreme za prvu pričest, za krizmu (u 7. i 8. godištu) te za mlade.

Postavlja se pitanje mogućnosti organizacije župne kateheze. Svakako, treba voditi računa o konkretnoj župnoj zajednici, odnosno o tome je li okupljena ili raspršena (sela-daljina). Zato se može predložiti više varijanti:

- za situaciju gdje će biti moguće imati župnu katehezu za razne grupe
- za situaciju gdje će biti priprema uglavnom na sakramente pričesti i krizme, uz povremeno okupljanje i dobrih skupina između pričesti i krizme, te mladih (u povodu nekih slavlja u jakim vremenima ili nekih značajnijih prigoda)

Negdje će biti moguće takve susrete organizirati kroz tjedan, a negdje subotom

ili nedjeljom, što inače nailazi na sve veći otpor roditelja, dijelom opravdan (jer u prenapregnutom ritmu života imaju pravo na odmor vikendom odnosno izlaske), dijelom neopravdane jer dolaze od onih koji »a priori« isključuju takve susrete u crkvi (u smislu: važno je »obaviti sakramente«, a za to je dovoljan školski vjeronauk).

Nema sumnje da ovdje dolazi do izražaja važnost grupe suradnika koji će »raditi s djecom« u raznim programima. Ako toga nema, ako se u »župi rijetko što izvanrednoga događa«, onda je »osipanje« djece i mladih neminovno.

Kada je riječ o mladima i studentima, potrebna je posebna »strategija«. *Kolokvij o pastoralu mladih* u Samoboru (krajem studenog 1998.) pokazao je svu složenost rada s mladima, gdje je potreban poseban napor da bi se promijenili načini i navike pastoralno-katehetskog djelovanja. Ovdje posebno dolaze do izražaja »interesne grupe«, s raznim programima, za udruživanje mladih u življenju i djelovanju iz vjere, ne samo na razini župe već i dekanata, biskupije i šire. Ideja o »kapelanima za mlade«, što ju je preporučila naša Biskupska konferencija i koja se počela ostvarivati, mnogo obećava. Radi se o sustavnom radu s mladima gdje će doći do izražaja njihovo kršćansko stvaralaštvo, uz uvjet da naše župne zajednice postanu spremnije prihvatiti njihove prijedloge, pa čak i kritike određenog stila života, odnosno kršćanstva. Ukoliko se za njih ne »otvore prostori« slobode za razmišljanje i djelovanje, veoma će se brzo udaljiti od Crkve.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Na kraju, valja reći da kršćanska zajednica ne samo da nešto daje grupi katehiziranih, već također od njih prima. Oni donose novo ljudsko i religiozno iskustvo. Tako zajednica raste i razvija se, jer kateheza ne samo da vodi do zrelosti vjere katehiziranih,

u organizaciji Nacionalnog katehetskog ureda HBK – 23. i 24.4.1999., raspravljen je ovaj temeljni plan i donesene su smjernice za Plan i program u novim okolnostima.

već obogaćuje i samu zajednicu. Temeljno je, dakle, saznanje da kateheza sudjeluje u izgradnji zajednice i vitalnosti njezina poslanja, jer smjera prema sazrijevanju i življenju vjere. Zato, u okviru iznesenog prijedloga okupljanja radi rasprave o »projektu odgoja vjere« u određenoj župnoj zajednici, treba pokrenuti i tribine u župama u kojima će sudjelovati mladi i stariji osnovnoškolci. Oni treba da vide i osjete da su ne samo »objekt djelovanja«, već i subjekt koji se pita i uvažava.

Na biskupa spada, uz ostalo, »buditi i podržavati pravi katehetski žar, koji se utjelovljuje u prikladnoj i djelotvornoj organizaciji, zahvaćajući potrebne osobe, sredstva, pomagala i novac«. ¹⁶ Postavlja se pitanje hoće li se dio pomoći, koju će Crkva dobivati, trošiti i za pripremu župskih

suradnika za rad s djecom i mladima, za prostore (domove) u kojima će se događati okupljanja, ukratko hoće li se više »ulagati u ljude«.

Budući župnik neće se moći opravdati ako u kršćanskoj zajednici ne bude budio osjećaj zajedničke odgovornosti za katehezu u cjelini, kao zadatak koji sve zahvaća, što nužno uključuje i uvažavanje i pomažanje kateheta i njihova poslanja. To je njegov prvenstveni zadatak. Dakle, ideal je ostvariti ono što kaže KKC (169): »Budući da nam je Majka, Crkva je i odgojiteljica naše vjere«. Dakako, to počinje od temeljne, odnosno župne zajednice.

16 CT 63.